

En ærlig feil

Titivillus og korrekturleseren

↓

$$F$$
 $\mathbb{I}$

V

U

+

M

←

+++++

7

$$\vee$$

○

U

『

 $\wedge$
$$H$$
$$L$$

n

↑

.....

Innhold

A) Regler

↓ Aldrig den gang når

f Alltid er reglene der

⌕ Standardisering som middel mot

v kaos

B) Korrekturleseren

≡ Sideprodusenten

⌋ Helten, rød penn og rød vin

→ Gledesdreperen, heng ham ikke vent til jeg kom

⌘ Korrekturtegnene, røde og usynlige, spiddende

← Glippene på vandring

C) Titivillus

++++ Prentesvarten er i detaljene, frøken auteur

↪ Titivillus og søstrene dukker opp fwra intet

⌈ 00000000 00 00000000 000000 000 0000 000000

7 d

× Gud og djevelen, kloa i maskineriet

D) Feil

⊖ Menneskeskapte maskiner

↻ Trykkfeil i beste sendetid

⌋ avtrykk

⌋ Errata, feil i flertall

↪ O menneske

⌋ Forsøk på ærlighet: Jeg lsurver noe fælt

~~~~ Fantasi og vilje/de t som er

⌋ Titivillus som Kirsten Giftkniv. 31, 32, 17, 18, 19

^ 33, 43, 35. Do not hyphenate your words

↪ Å samle på feil

L Apropos vann I, II, III, IV

→ Spydet i den ene hånda, sekken i den andre

∩ Fire måter å avslutte på,

↑ Innhold

..... Strekkode

$\downarrow$
$\mathcal{F}$
$\mathbb{C}$
$\vee$
$\equiv$
$\mathbb{H}$
$\dashv$
$\mathcal{A}$
$\leftarrow$
$++++$
$\hookrightarrow$
$\sqcup$
$\neg$
$\vee$
$\subset$
$\hookrightarrow$
$\sqcup$
$\neg$
$\hookrightarrow$
$\mathcal{F}$
$\sim$
$\sqcup$
$\wedge$
$\mathcal{H}$
$\mathcal{L}$
$\neg$
$\mathcal{N}$
$\uparrow$
.....

A)

Regler

$\downarrow$

F

$\mathbb{D}$

v

$\equiv$

$\sqcup$

$\neg$

∂

$\hookleftarrow$

$++++$

$\mathcal{O} \rightarrow$

$\sqcap$

$\neg$

$\forall$

$\subset$

$\mathcal{P}$

$\sqcup$

$\sqcap$

$\int$

$\mathbb{F}$

$\sim$

$\sqcup$

$\wedge$

H

L

γ

$\approx$

$\uparrow$

$\dots\dots\dots$

Aldri aldri med g

Den gang da, hver gang når

Aldri to l-er i aldri

I og y er så kry, vil ingen j foran seg se

Parallell har to par med parallelle linjer

Alltid to l-er i alltid

Det er nok med en k i nok

Jeg jobber alltid med regler, enten ved å adlyde eller ved å motsette meg dem. Dragningen mot det rigide: mulighetsrommet som oppstår i systemene, kanskje muligheten til å følge reglene bare delvis, kanskje ikke i det hele tatt, heller motsette seg dem, men hele tiden forholde seg til dem, være i dialog med dem. Å forsøke å beskrive rommet jeg befinner meg i mellom to ytterpunkter blir fort en beskrivelse av noe veldig generelt, at jeg bare er i midten, men jeg forsøker å si at jeg er begge steder samtidig, i aktiv dialog med begge – og kanskje er det nettopp generelt, det er for mye å forvente av mennesket at vi skal være det ene eller andre fullt og helt. Jeg dras mot orden og regler nettopp fordi jeg har en naturlig plassering i det motsatte. Altså at jeg ikke klarer unngå det: jeg er rotete, distre, alltid i siste liten, sein, bakpå, B-menneske. Jeg rødmer av å skrive dette, fordi kaoset er så romantisert. Brian Dillon lar oss rødme sammen med ham når han beskriver arbeidsbordet sitt i *I Am Sitting in a Room* (2011): rotet han kaller *shameful disorder*, kaller han bak neste komma noe han naturligvis er *secretly proud of*. Fra mitt B-perspektiv romantiserte jeg A-menneskene, men ethvert forsøk og nyttårsforsett ender med konklusjonen at det er naturstridig (her vil autokorrekturen endre naturstridig til naturlig). Likevel, eller derfor, dras jeg mot orden, system og regler.

Jeg har stått foran et Agnes Martin-verk og lurt på hvorfor jeg elsker det, ja virkelig elsker: på en annen måte enn man gjør med et menneske man føler sterkt for, jeg kjenner det i hjernen og hendene. Jeg forsøker å sette ord på det for å kunne dele det med hjernene og hendene rundt meg. Det blir fullstendig stille og fingertuppene kribler. Jeg tror det handler om dette med det rigide i dialog med det motsatte. Jeg finner på en teori om at mennesker som har et ryddig soverom og et uproblematisk forhold til frister og oppmøtetider, ikke virkelig kan elske Agnes Martin (jeg tror i neste åndedrag at det ikke stemmer, jeg vet at kunsten har mange (irr- og) innganger), eller kanskje i hvert fall at de ikke helt kan høre den høylytte stillheten strekene hennes rommer, fordi de allerede besitter den.

I et av Nasjonalmuseets mange og store magasiner får jeg fem minutter og går nedover i rommet og oppover i alfabetet, helt til bokstaven M, M for Martin, Agnes Martin. Hun henger på en stålkonstruksjon, en vegg på skinner, jeg drar henne ut i lyset og står akkurat så nær jeg vil.

Jeg tror jeg i stor grad beskriver noe generelt, at vi er mange om dette, altså har dette glidende og aktive forholdet mellom regler og kaos, og at dette er grunnen til at vi havner i såkalte kreative yrker. I avisa leser jeg: «Jeg tenker på poesien som et fristed, helt uten regler», det er Jørn H. Sværens ord.

Men i dette fristedet finnes også Oulipo, et barn av møtet mellom poesi og matematikk, hvor nettopp reglene står i sentrum og skaper fristedet. Oulipo, *Ouvroir de littérature potentielle* (verksted for potensiell litteratur), er en fransk gruppe som oppsto i 1960 da Raymond Queneau skrev *Cent mille milliards de poèmes* (A Hundred Thousand

Billion Poems). Boka inneholder ti sonetter på fjorten linjen hver, hvor hver linje er skåret i strimler, men festet til bokryggen, slik at leseren kan sette sammen hundre tusen milliarder (100 000 000 000 000!) dikt ved å bla seg frem i strimlene og mulighetene. Men det finnes ikke noe praktisk i dette, det er logisk på et absurd plan, eventuelt motsatt: Queneau beregnet at dersom man leste 24 timer i døgnet ville det ta 190 258 751 år å lese alle diktene. For meg blir det stående som en påminnelse om alt man aldri vil rekke å lese i løpet av sitt korte liv, men det aner meg at Queneau heller så på det positivt: litteraturen er grenseløs! Queneau konsoliderte matematikeren Francois Le Lionnais i arbeidet med boka, og slik oppsto gruppa, det var potensial for mer potensiell litteratur. Oulipo tar utgangspunkt i nettopp reglene og systemene, de genererer og utvider, heller enn å sette grenser. Et annet kjent eksempel er Georges Perecs roman, lipogrammet *La disparition* (A Void) fra 1969, som ikke inneholder bokstaven E. Og det er ikke sånn at bokstavn «e» er utlatt, nei, han har funnet ord hvor bokstavn «e» ikke finnes opprinnlig. Da jeg ga en KI-samtalerobot samme oppgave (nettopp fordi jeg tenker det er noe robotaktig over formelen: finn synonymer og andre måter å formulere dette på uten denne ene bokstaven), skrev den kun setninger lik den forrige, uansett hvor mange ganger jeg forsøkte å forklare den reglene.

En venn ser på arbeidsbordet mitt og konkluderer: du samler på kontorrekvisita. Ringpermer, millimeterark, brevark, register- og skilleark, konvolutter, hullemaskiner, linjaler, stensiler, teip. Jeg var ikke klar over det, men gir med denne samlingen løgnaktig fra meg inntrykket av å være en organisert person, tar meg selv i å nærmest ha fetisjisert det, omfavnet ringpermen som et eksotisk objekt, brukt ord som: «arbeidsverktøy», «metode» og «mulighetsrom» om den. Men så en dag ser jeg på den og tenker: det er jo bare en ringperm, et så normalt objekt at man ikke legger merke til den, så overflødig i vår digitale tidsalder at i skrivende stund gis hundrevis av dem bort på Finn. For meg representerer den en motpol, eventuelt en løsning, til min rotete pult og mine mange åpne faner i nettleseren. Det den også representerer er standardisering. Standardisering foregår i store internasjonale organisasjoner og gjør at når vi ser to runde hull, begge 5,5 mm i diameter, plassert helt til venstre på et A4-ark (A-arkene er enda en standard – og en annen standard finnes også for de av oss som identifiserer oss mer med bokstaven B), med 8 mm avstand og midtstilt i høyden, så vet vi at det er hull laget med en hullemaskin. Og ser vi de samme hullene helt til høyre på et ark, så vet vi umiddelbart at arket ligger feil vei. Eller at noen har gjort feil. Standardisering sørger for at nesten alle verdens land bruker

Agnes Martin i vater, fotografert av Alexander Liberman
verdens ringpermer, ja bortsett fra Sverige og Nord-Amerika som er hullet i systemet og kjører et eget hullsystem. Standardisering og regler er søstre. Storm i Kim Hiorthøys spillefilm *The Rules for Everything* fra 2011 setter ord på hvorfor vi opererer med slikt, hvorfor vi trenger det:

«The world is full of many things: People, and animals, and buildings, and food, and nature, and disease, and old people, and crazy

bananas, and genetics, and angry people, and complex mechanisms, and desire, and sugar, and paper, and water, and trees, and dust ... and death. With so many things smashed together the world should be total chaos. The reason why the world isn't total chaos is because it has rules. And there are rules for everything.»

Og apropos Storm, jeg ser filmen igjen etter mange år og oppdager i et raskt klipp på et visittkort at Agnes, moren til Storm, sitt fulle navn er Agnes Martin.

Regler, fra latin *regula*, betyr linjal, rettesnor. Jeg leser at Agnes Martin brukte en *eighteen inch ruler*. At én inch er 2,54 cm er et symptom på kaos.

Regler er til for å brytes. Orden eksisterer i kaos og kaos eksisterer i orden. Dette kan få eksistere i et slikt rom, en standardisert ramme fylt med rot, men et rot som

er et system, i et system som er trossede regler og villet kaos.

Agnes Martin døde i Kaos, jeg mener Taos, som i Taos, New Mexico.

B)

Korrekturleseren

$\downarrow$
$\mathcal{F}$
$\mathbb{D}$
$\mathbf{v}$
$\equiv$
$\mathcal{H}$
$\neg$
∂
$\hookleftarrow$
$++++$
$\mathcal{O}^{\rightarrow}$
$\sqcup$
$\mathcal{T}$
$\mathbf{v}_{\lambda}$
$\subset$
$\mathcal{P}$
$\sqsubset$
$\sqcap$
$\int$
$\mathbb{F}$
$\sim$
$\sqsupset$
$\wedge$
$\mathcal{H}$
$\mathcal{L}$
γ
$\approx$
$\uparrow$
$\dots\dots\dots$

Jeg forsøker å sette ord på en situasjon jeg befant meg i for noen år siden:

Fordi jeg er en grafisk designer ble jeg plutselig korrekturleser, på jobb på en avdeling med korrekturlesere som ble grafiske designere fordi de var korrekturlesere, og sammen ble vi kalt sideprodusenter.

Jeg arbeidet i en avis et par år. Jeg var ansatt som grafisk designer under tittelen *art director*. I ledige stunder, på dagene med overskudd og mengder av tid, kunne jeg gå over sidene med lupe og falkeblikk. Lese meg gjennom tekstene i jakt på grammatiske feil og mine egne slurvefeil i oppsettet. Tekstene var allerede lest av minst tre mennesker, gjerne flere, deretter både uttegnet og lest av meg. Men det fantes alltid feil, også etter jeg hadde gått over dem og tenkt at jeg hadde funnet det aller siste rusket. Det siste blikket på verket fant alltid *noe*, og det siste blikket tilhører jo strengt talt leseren. Denne sysselen, hobbykorrekturlesingen jeg bedrev, som var utenfor min stilling og det jeg fikk betalt for, hadde rot i et ønske om perfektjon. Teksten og utformingen av den henger sammen: slurver jeg, går det utover teksten – og motsatt, de er helt avhengige av hverandre. På et trykt medium er de aldri helt separate individer. Det var utenfor min stilling, men ikke utenfor mitt arbeidsområde. Dette stadige initiativet ledet meg til en ny stilling på en annen avdeling i samme avis ved siden av prosenten jeg opprinnelig og fortsatt hadde, og det var her jeg havnet i den glidende overgangen fra én tittel til en annen, og så enda en: fra grafisk designer til korrekturleser – til sideprodusent. I denne perioden hadde jeg en fot i begge leire, en hånd på begge desker, som representerte hver sin avis i samme avishus, den ene helg og den andre hverdag.

Sideprodusent var en tittel jeg hadde litt problemer med, det føltes som en illevarslende fremtidsprediksjon for begge fag, et resultat av de aktuelle og herskende fenomenene sammenslåing og digitalisering. Det var lenge siden noen i denne avisa hadde hatt titlene typograf eller korrekturleser. Det er lett å bli nostalgisk på deres vegne, typografene var blant de første fagforente i Norge og har kjempet mange kamper mot maskinene og arbeidsgiverne. Men likevel: Jeg trivdes godt i sideprodusentjobben. Den var så direkte, enkel og nærmest mekanisk, så bokstavelig i sitt navn: vi produserer sider (jeg så plutselig i større grad på tittelen *art director* med undring). Det minnet ikke om det jeg hadde en bachelorgrad i, heller ikke det jeg hadde gjort på den første avdelinga, men nettopp det ga meg en frihetsfølelse. Jeg var fri fra alle forventninger om kreativitet! Det skulle bare ut på papir så lesbart som mulig. Avisa ble gitt ut daglig, og skulle en glipp snike seg inn, fikk vi en ny sjanse allerede i morgen. Jobben besto i å kjøre tekstene gjennom et korrekturlesingsprogram, deretter lese over tekstene selv og finne det maskinen ikke fant (eventuelt i motsatt rekkefølge, i konkurranse med maskinen), og så plassere teksten i et

ferdig oppsett og flytte litt rundt på ting med piltastene. I programmet hvor vi jobbet med oppsettet var det ikke mulig å trykke seg direkte inn i teksten og fikse ordendringer, skulle du knipe eller sperre måtte du gjøre det med hele avsnittet setningen befant seg i – eller ta deg friheten til å omformulere selve setningen og håpe på bedre ordendring. Programmet hadde noen begrensninger som var veldig irriterende for en som normalt jobber i InDesign, men de samme begrensningene ble etter hvert befriende.

Den første uka jeg jobbet her oppførte korrekturlesingsprogrammet seg rart, maskinen gjorde ikke jobben sin, den rettet ikke på teksten, den produserte feil. Den la til en masse bokstaver, for hver vokal la den til tre eller fire eller fem til, ved noen konsonanter én eller to ekstra, den fikk teksten til å se ut som om den var skrevet av en som både roper og stammer samtidig, eller en som er beruset, eeveeeentueeltt eeeen sssooom laaaaaateeeer soooooom ddeeeen eeer deet. Så overdrevet var det, det var feil som ropte etter oppmerksomhet. Se emg! Det ga den personlighet, og jeg tenkte siden på den som en person. Det var også en påminnelse om at det var behov for oss, at et menneske måtte se over dens arbeid. Med andre ord var den feilbarlig, altså menneskelig.

Sideprodusentene fortalte om overgangen de hadde vært gjennom. Fra blysatstiden og filmsatsparagrafen, interne strider og nedbemanninger i hytt og pine, de hadde alltid vært en utsatt gruppe. Filmsatsparagrafen ble i 2011 historie, paragrafen som frem til da hadde beskyttet grafikernes arbeidsområde, men hele tiden hadde vært under angrep. Nå måtte de gi fra seg eneretten på redaksjonell sideproduksjon, noe som betydde at fremover kunne hvem som helst i avisa, journalistene for eksempel, produsere avissider, fagbrev var ikke lenger nødvendig. Grafikerne ga fra seg noe, men fikk til gjengjeld større journalistisk frirom (ville de ha det, lurer jeg på), de kunne nå utøve redaksjonelt arbeid utenfor grafikerjobbens rammer. Målet var mer effektiv organisering av deskproduksjon, et kompromiss de nok var nødt til å gå med på, og jeg var lønnstaker i etterdønningene av dette. En sideprodusent er kanskje først og fremst en tilsidesatt produsent av noe.

Jeg får høre om en legende som en gang vanket i gangene der. Hun var en beryktet korrekturleser, sylskarp og streng. I påskeferien leide hun firmahytta, tok med seg den ferske påskeavisa, en rød penn og en flaske rødvin. Så leste hun seg gjennom avisa med den røde pennen og gjorde korrektur som var det et påskekrussord.

Denne korrekturleseren blir en slags helt, et ideal for meg i denne jobben. Å hengi seg sånn til faget. Jeg får lyst til å lære meg alle grammatiske regler som finnes, bli en ekspert. Jeg kan noen, men bare en liten brøkdel, det blir jeg påminnet når jeg hører fagfolka her diskutere. Jeg lager et hierarki: den som kan flest regler, er kulest. Samtidig bryter jeg komma-reglene hele tida, for jeg kan dem ikke, jeg setter dem der det føles riktig. Sender et nikk til en annen helt, Dag Solstad.

Korrektur er ikke alltid heltemodig, noen vil oppleve det som et angrep på det frie språket, og korrekturleseren en irriterende gledesdreper. I 2019 publiserte Klassekampen en sak med dette innslaget: «Solstad-slurv fikk stå: Dag Solstad er på tale til nobelprisen, men sliter like mye med komma-reglene som oss andre.» Videre skriver de at den observante leser av *Tredje, og siste, roman om Bjørn Hansen* vil se at han gjør seg skyldig i en kommafeil allerede i boka's første setning. Journalistene har hyret inn to korrekturlesere (den ene anonym – så kontroversielt er dette!) som har lest boka med rød penn og lagt inn henholdsvis 442 og 558 merknader. Det er kommafeil og rot i verbtider det går i. De kjedeligste og vanskeligste reglene! Feilene jeg selv begår hele tida. Jeg opplevde det som enormt befriende å lese Dag Solstad første gang, ikke fordi jeg så kommafeilene, for slikt ser jeg ikke, men fordi jeg oppfattet språket som fritt og eget. Mitt første møte med Per Petterson var lignende, jeg husker ikke hvilken bok det var, men det var noen utrolig lange setninger, én setning kunne være en hel side, og jeg var fortsatt i skolealder og tenkte at dette er jo ikke lov, dette hadde ikke min lærer latt passere. Jeg så for meg kommentaren i marginen, forfattet med rød penn. Men så fortsatte jeg å lese og forsto at det hadde en funksjon, en rød penn har ingen funksjon her. Jeg orket riktignok ikke å fullføre boka med de lange setningene, og har heller ikke lest noe av ham siden, men

det forandret og utfordret det jeg trodde jeg visste om skiving, plutselig virka det ikke lenger så kjedelig, regler er til for å brytes og så videre.

Dag Solstad skriver et rasende motsvar, formulert som et oppgjør. «Fra Klassekampens kulturredaksjon har en skjønnlitterær forfatter ingen grunn til å vente noen som helst forståelse.» Han siterer sin forlegger Ingeri Engelstad: «Når man skal jobbe med Solstads språk, kreves en høy grad av musikalitet, gehør og kjennskap til hans særegne stil. Solstads stil handler blant annet om at han er tro mot skriveøyeblikket og den temperaturen noe er skrevet fram med, og det betyr for eksempel at substantiver ikke nødvendigvis bøyes konsekvent, eller at temposkifte kan forekomme fra et avsnitt til det neste,» han fortsetter med et sukk: «Å, hadde disse to kulturjournalistene lyttet til Oktobers forlagssjef, så hadde alt dette vært unngått! Da de fikk hennes e-post, var artikkelen ennå ikke blitt trykt. De kunne, ja burde, ja, måtte ha snudd. De burde etter Ingeri Engelstads svar ha skjont at den gode ideen de hadde snublet over, rett og slett ikke var noen god idé, og slettes ikke egnet til noe angrep på et litterært verk av høy kvalitet. Ideen deres var et sidespor, et irrelevant og simpelt angrep på kunstens frihet. Det burde de ha innsett, og vi hadde sluppet denne ytterst pinlige situasjonen.» Han krever at Klassekampens ansvarlige redaktør erklærer dobbeltsida på side 26 og 27 onsdag 23. oktober 2019, for døde og maktesløse, og spør så det rister i veggene: «Er det, for en gangs skyld, etter alt dette, tillatt meg å utbryte: kyss meg i ræva!» Heng ham ikke vent til jeg kom.

Sukker biter: I en alder av jeg vet ikke hva, kanskje ti, oppdaget jeg humorgrenen orddelingsfeil (ja, det heter særskrivingsfeil, men å påpeke det var enda verre enn å le av det vi kalte «orddelingsfeil», å påpeke en feil i feilens humor resulterer i tap av fellesskapet vi fant i denne humoren). Å le av orddelingsfeil var de første symptomene på det slitsomme mennesket jeg kunne bli om jeg ikke klarte å undertrykke den siden i tide.

Jeg skriver mumlende og med mange kommaer, noen tankestreker og mange kolon og parenteser. Jeg blander verbtider og a- og en-endinger. Setningene er tankestrømmer og avbrytelser, utprøvinger, innskytelser, motsigelser, og umiddelbare og overtenkte. Ofte tenker jeg at der jeg tenker komma bør det kanskje være punktum, men så setter jeg et komma likevel, jeg bestemmer, og tanken er ikke ferdig tenkt,

Det skjer i margene: der står vi og ser på teksten med sidesynet, reviderer og kommenterer, og inntar en posisjon forfatteren av teksten selv ikke ser, fanger opp det hun har sett seg blind på, det som er i hennes blindsoner. Men en korrekturleser skal kjenne sine begrensninger, det er korreksjoner man skal komme med, ikke innholdsmessige innvendinger og tankesprang,

I alle landets trykkerier hang det en gang en variant av ett og samme skjema. Skjemaet er en oversikt over korrekturleserens alfabet: korrekturtegnene, et eget symbolspråk for feil og uhell. Tegnene er skrevet i rødt, på vandring i teksten og utbrodert i margene. De peker på grammatiske unoter, men pekefingeren er bare en utvekst av en velmenende siste hånd på verket: det finnes en omsorg i bruken av dem, en løsning foreslås alltid der feilen påpekes.

Korrekturtegnene er røde, men usynlige. De eksisterer kun i dialogen mellom korrekturleseren og den skrivende og den trykkende. De har vært helt essensielle i produksjonen av trykket tekst, men er alltid fraværende i den ferdige trykksaken, eksisterer ikke utenfor skrivestuen og trykkeriet. Aldri skal de trykkes.

Noen av tegnene minner meg om runer, andre er mer skriblete og snirklete, og noen har piler som veldig tydelig illustrerer hva de holder på med. Mitt første møte med dem bar preg av forundring: så merkelige de er, så hemmelighetsfulle.

Skjemaet som henger i trykkeriene har en eksempeltekst full av villede feil, jeg setter meg ved lysbordet og legger et ark over skjemaet, skriver av tegnene som er markert i teksten. På arket sitter jeg igjen med korreksjonene, feilene, instruksjonene, løsningene. Jeg sender det til venner og familie: hva tror du dette er, spør jeg, for å se dem gjennom deres øyne ute av kontekst, minnes mine egne umiddelbare assosiasjoner. Til svar får jeg: kart, skattekart, musikknoter, koder, gåte, selvlaget alfabet, juksekode, en dag i et liv skrevet med fantasispråk, DNA, strikkeoppskrift, utgravingsplan på et byggefelt, noe med fisk.

I dag har vi hikkende, stammende og ropende digitale korrekturlesingsprogrammer, og vi har røde siksakkstreker under ordene i alle skriveprogrammer (noen ganger er de blå, da er de undrende og sier: dette var nytt for meg, nå er du ikke helt konsekvent, det er ikke direkte feil, men heller ikke helt riktig. Eller: jeg ville ikke formulert det *sånn*). Noen av korrekturtegnene er trykkespesifikke instruksjoner til setteren med blysetten, mens andre er tidløse og evig aktuelle (Deleatur: skal utgå. (Stryk!)). Likevel er korrekturtegnene et utdøende språk fordi de ikke angår nye generasjoner og våre tildelte verktøy. Tegnenes usynlighet har spredd seg til selve produksjonen, de røde pennene er tomme for blekk, og for oss er de blitt til juksekode og noe med fisk, ornamenter uten funksjon.

Det antas at man har korrekturlest like lenge som man har trykket, at det er minst like gammelt som boktrykkerkunsten fra 1400-tallet (hun satt jo der hele tida, rett ved siden av Gutenberg). Altså snakker vi om Korrekturkunsten! På engelsk har de, i tillegg til *proofreading*, ordet *obelism* for denne kunsten, handlingen å kommentere en tekst med tegn i margene. Ordet kommer fra obelus, tegnet som alltid er en vannrett strek, noen ganger med en prikk eller to over og under, og som etter hvert har utviklet seg til å bli varianter av spyd, kors og dolk. Tegnet skulle spidde og skjære ut tvilsomme, usanne og korrumperte passasjerer i tekstene. Korrumpere det korrumperte. I matematikk brukes tegnet til deling, og jeg skjønner nå at deling er mindre vennskapelig enn mattebøkene vil ha det til med sine kakestykker og epler, det er en dolk i ryggen på nieren og hakkemat av tjueto.

Det handler om sannheten, *obelus* spidder usannheter og *proofreading* er på sporet av den. *Proof*, fra latin *probare*, betyr å bevise noe ved testing, at det stemmer og er sant. Det samme gjelder det engelske ordet *prove*: både å bekrefte med bevis og å prøve noe. En korrekturleser tester teksten, den skal være vanntett, én feil gjør den lekk.

I langessayet *Fehler lesen – Korrektur als Textproduktion* ser Tabea Nixdorff på det tyske ordet *fehler*. Hun sier at korrektur forutsetter fehler, altså feil, men videre at fehler refererer til noe som er *fehlendes*, noe som mangler. Vi bruker ikke ordet feil slik på norsk, men jeg kommer til å tenke på ordet glipp. Å gjøre en glipp, en glipp som sniker seg inn i trykksaken, og å gå glipp av noe, at noe glipper. Glippen glipper idet den rettes, men det som er rett glipper når glippen er der.

Error, som blir den engelske ekvivalenten til feil og fehler, kommer fra *errare*, som betyr å vandre og å

Alle disse feilene, grammatiske unoter, trykkfeil, slurv, ja glippene, det som sniker seg inn i siste liten etter både én og to og tre og fire mennesker har sett over både én og to ganger, med laserblikket rett før det gikk i trykken, det er altså det som fyller tomrommet av det korrekte som er på vandring, på en omvei. Igjen står det korrumperte, usanne, uriktige og falske. Glippene er på stadig vandring i våre trykksaker.

«Of all the pitfalls in our paths and the tremendous delays and wanderings off the track I want to say that they are not what they seem to be. I want to say that all that seems like fantastic mistakes are not mistakes and all that seems like error is not error; and it all has to be done. That which seems like a false step is just the next step.» (Agnes Martin)

C)

Titivillus

$\downarrow$
$\mathcal{F}$
$\mathbb{D}$
$\mathbf{v}$
$\equiv$
$\mathcal{H}$
$\neg$
∂
$\hookleftarrow$
$++++$
$\mathcal{O}^{\rightarrow}$
$\sqcup$
$\mathcal{T}$
$\mathbf{v}_{\lambda}$
$\subset$
$\mathcal{P}$
$\sqsubset$
$\lrcorner$
$\int$
$\mathbb{F}$
$\sim$
$\sqsupset$
$\wedge$
$\mathcal{H}$
$\mathcal{L}$
γ
$\approx$
$\uparrow$
$\cdots$

Djevelen er i detaljene, og rett skal være rett, spydets egentlige mål er Titivillus. Titivillus er djevelens utsendte, på jakt etter våre svake øyeblikk på jobb, hun skal ha våre trykkfeil og skrivefeil. Hun lusker rundt i alle verdens trykkerier og skrivestuer, fyller sekken med feil og tar det med ned til sin skaper på slutten av dagen. Hun forårsaker alle slurvefeil, små som store, og trekker i trådene når vi lar blikket og tankene vandre vekk fra verket, feil er hennes føde.

På norsk går hun under navnet Prentesvarten eller Trykkfeilsdjevelen: «Trykkfeilsdjevel (prentesvarten), gammelt, usynlig vesen i alle trykkerier, har eksistert i uminnelige tider, fryktet av alle og elsket av kritikerne,» står det i Trykksaksboken. Hun er selve personifiseringen av trykke- og skrivefeil, slik djevelen er personifiseringen av ondskap. Skriftlig omtalt ved navn allerede i år 1285.

Det handler egentlig ikke om kunnskap, om all din terping på regler på skolen, det handler om din oppmerksomhet: det siste glasset i går kveld, dine sløve øyne som ikke orker gå gjennom de siste sidene – du gikk jo over dem i stad. Andre ganger er det ikke en gang deg, det er printeren, som om den lider av samme bakrus: midt i trykkinga har en farge gått tom, en plutselig magentastreik har rammet halve bunken, eller den har blitt revet med og i det enorme og imponerende tempoet langt på overtid har det skjedd en liten vridning i motorikken, noen av arkene har fått en rynke eller en brett i hjørnet. Det er her hun slår til, når tankene og blikket ditt går seg vill og fokuset glipper, da fester hun klørne i siden du akkurat leste over.

Fehlene som refererer til noe som mangler, de er nå i Titivillus sin sekk, på vandring nedover.

Titivillus er den andre stemmen, den andre *auteuren*, som gjør at vi kan se på feilene vi gjør med beundring, henge det opp på veggen uten å føle at det er vårt verk, ene og alene. Hun er skribent, ordkunstner, designer og trykker, hun er medforfatter og -designer av publikasjonen øynene dine hviler på i dette sekund.

«Trykkfeilsdjevelen, denne redaktørenes og boktrykkernes svorne fiende er en mystisk person, som det hele år lever et tilbaketrukket og forholdsvis beskjedent liv. Men bortimot jul, når all julelitteraturen skal trykkes, da våkner trykkfeilsdjevelen til fornyet liv og da er hun fremme med kloen. Vi er heller ikke gått klar av henne. På side 43 slår hun *kloen* i den høist ansette institusjon folkeskolen og gjør den – uten å spørre oss om tilladelse – til folkes-kloen. Ja riktignok slår folkeskolen kloen i de unge uten nåde, men allikevel da, det får da være måte på det. Videre på side 55 plaserer hun uten videre det koselig ærverdige gamle hjem i Maridalsveien 153. Maridalsveien 153 var jo før i tiden den kjente dansesal Kaisalen og denne dansesal har vel

egentlig aldri kunnet kalles noe gamlehjem. Ja, ja, hvem vet, – kanskje noen av de gamle i sine unge dager har svunget sig lystig i dansen på Kaisalen. Den trykkfeilsdjevelen er i grunnen en satirisk person, ikke uten humoristisk sans. Nu ligger i Maridalsveien 153 en chokoladefabrikk. Hvis trykkfeilsdjevelen har ment å være vittig på bekostning av fabrikkens, så får det bli en sak mellom henne og fabrikkens. Vi fraskriver oss alt ansvar.»

Titivillus har ikke alltid operert alene, hun har en hær av søstre, barn av djevelen. Blant de vi kjenner finnes en liten håndfull. I Edo-perioden i Japan fantes en ånd ved navn Kibyō som fikk skylden for feil i offentlige dokumenter, hun fikk de skrivende til å se i kryss og tvers og blande sammen tegn i kinesiske og japanske tekster. Kalligraphosdemonene var onde ånder som bebodde klostre og forvrengte hellige tekster i det bysantinske riket. I norrøn mytologi har maren, altså frøken mareritt, en kusine kalt skrivemaren som setter seg på hånden til de skrivende for å forårsake feil. Og på Balkan finnes en slavisk folkesagnfigur som forfalsker tekster og ødelegger bøker.

Det som nesten ble: *Diktere som ledere av våre nasjonale scener* av Andreas Paulson ble aldri utgitt på grunn av dens mange trykkfeil. Boka skulle være nr. 71 i serien *Småskrifter for bokvenner*, en serie som utkom med 88 hefter fra 1942 til 1962. I boka *Beslaglagte og supprimerte bøker vedrørende Norge(!)* beskrives den omtrentsomt med detaljer om dens fysiske eksistens: «(Ubeskåret: 19,5 X 13 cm.) 89s., (1) s. A. P. V. – [Trykt i Lie & Co.s Boktrykkeri.] [Forlagt av] N. W. Damm & Søn. 'Små-skrifter for bokvenner' Nr. 71. Trykt i 400 eksemplarer. Boken var bestemt til å utgjøre nr. 71 i N. W. Damm & Søn's serie 'Småskrifter for bokvenner'. Da den skulle trykkes, viste det seg at den var så full av trykkfeil, at forlaget ikke ville utgi den. Høsten 1946 ble der tatt avtrykk av satsen i noen få eksemplarer, hvorefter satsen ble aflagt. Som nr. 71 i ovennevnte serie utkom senere: Claes Nygaard: *Misceller*. Oslo 1946.»

Jeg forstår hva som har skjedd her: nr. 39 i samme serie, *Småskrifter for bokvenner*, var nemlig boka *Trykkfeilsdjevelen* av Carl Just.

På baksiden av den norske oversettelsen av László Krasznahorkais *Satantango* har Titivillus slått til både ved og i djevelens navn: «Irimiás, som alle trodde var død, men som kan være en profet, eller hemmelig agent, eller djevelen selv, dukker opp *fwra* intet og begynner å manipulere livene til dem som er igjen i bygda.»

På Wikipedia-siden *Obelism* føler hun seg også kallet, eller er det hennes søster Kibyō som har gjort sine forvrengningskunster, noen er det i hvert fall som vil gjøre det vanskelig for korrektursymbolene i artikkelen. Det står en advarsel i marginen: «This article contains special characters. Without proper rendering support, you may see question marks, boxes, or other symbols.» Det får meg til å tenke på de avlange, smale firkantene som erstatter bokstavene dersom du bruker en font som ikke kan alfabetet du bruker. Eller å bli tilsendt et ikon telefonen din er for gammel til å se. Hver bokstav gemmer seg bak den smale firkanten, som om den skifter bak en skillevegg. Noen ganger har firkanten et kryss, det er skilleveggs bærende konstruksjon, andre ganger et spørsmålstegn, det er utsmykning.

Kaller man på djevelen, viser hun seg. Dukker opp *fwra* intet.

Jeg skrev en kort prosjektbeskrivelse som ble sendt til trykk i hui og hast, men likevel gjennomlest mange ganger. På underlig vis, ikke til å tro, sniker det seg inn fatale skrivefeil i setningen som omhandler henne. Jeg har omformulert den et par ganger, men lander på «No one can escape the clutches of Titivillus», men det jeg noen dager senere oppdager at jeg har sendt avgårde (med innledningen «obs: ikke korrekturles dette, feilene er villet», fordi avsnittets siste setning nettopp er det) er «No one can escape the cluthes Titivillus». Det er som om noen sitter på hendene mine.

Korrekturlesing av en tekst er et slags forsøk på djevelutdrivelse, eksorsisme/tekstorsisme. Vi driver djevelen ut av teksten, kiler henne under armen så kloa glipper, hun trekker den raskt til seg, men like raskt tilbake så fort vi ser vekk. Vi forsøker å tette

[illegible][illegible]

1. 2019 年 12 月 31 日，本公司 2019 年度财务报告已经注册会计师审计，审计报告意见类型为“标准无保留意见”，请投资者注意。

በጥንታዊው የጥንቃቄ ስርዓት መሰረት የጥንቃቄ ስርዓት ስለሚከተለው ሲሆን፡

[illegible][illegible]

□□□□ □□ □ □□□□□□□ □□□□ □□ □□□□ □□□□ □□ □□□ □□□□□

1. 2019 年 12 月 31 日，本公司 2019 年度股东大会审议通过《关于 2019 年度利润分配预案的议案》，以 2019 年 12 月 31 日总股本 100,000,000 股为基数，向全体股东每 10 股派发现金股利人民币 1.00 元（含税），共计派发现金股利人民币 10,000,000.00 元。

1. 2019 年 12 月 31 日，公司总资产 1,000,000 元，其中流动资产 600,000 元，非流动资产 400,000 元。

2. 2020 年 1 月 1 日，公司总资产 1,100,000 元，其中流动资产 650,000 元，非流动资产 450,000 元。

3. 2020 年 12 月 31 日，公司总资产 1,200,000 元，其中流动资产 700,000 元，非流动资产 500,000 元。

D)

Feil

$\downarrow$
$\mathcal{F}$
$\mathbb{D}$
$\mathbf{v}$
$\equiv$
$\mathcal{H}$
$\neg$
∂
$\hookleftarrow$
$++++$
$\mathcal{O}^\rightarrow$
$\sqcup$
$\daleth$
$\forall$
$\subset$
$\mathcal{P}$
$\sqsubset$
$\lrcorner$
$\int$
$\mathbb{F}$
$\sim$
$\sqsupset$
$\wedge$
$\mathcal{H}$
$\mathcal{L}$
γ
$\approx$
$\uparrow$
$\cdots$

I kirka står en mann og holder en monolog, han sier han leker med bibeltekstene, han tilgjengeliggjør bibelhistoriene for et bredere publikum, men mikrofonen hans fungerer ikke, det er som om noen ikke vil at hans ord skal nå oss. I synagogen er det sederaften, festmåltidet som innleder den jødiske festen pesach (apropos å vandre, pesach er hebraisk for «å gå forbi», ja og forresten: seder betyr «orden»), men strømmen går og lokalet blir mørklagt. Ritualet krever oppmerksomhet, og sikringsskapet er utenfor vårt synsfelt.

Det er semesterslutt og innspurt, eksamensinnleveringer og bøker som skal trykkes, men alle printerne på Kunsthøgskolen i Oslo streiker samtidig. På gulvet foran printeren på biblioteket sitter en fortvila student, på en stol foran en annen printer sitter enda en, hun har hodet i hendene, de har holdt på lenge og orker ikke stå lenger, i et av arbeidsrommene høres brøl og i et annet lukter det stramt av nervøs svette. Et par håpefulle øyne sviner raskt idet de får høre at papirene de skal bruke er både 30 gram for tynne og 30 gram for tykke for den ene printer som fungerer på hele institusjonen, den som er låst inne på et rom, som må reserveres i forveien, og som er ekstra ømfintlig. IT-avdelingens innboks fylles opp av desperasjon.

Vi lener oss på maskinene, men de gjør stadig feil, og det gjør jo forresten vi også. Maskinene og [redacted] er menneskeskapt, feilene er påminnelser om det, du river deg i håret og gir printer et slag og den sier: se på deg sjæl. Det som gjør robotenes fremgang tålelig er at de enn så lenge er feilbarlige, det forbinder oss – på samme måte som våre feil forbinder oss med både djevelen og Gud.

Öde Nerdrum ankommer trykkeriet. Han blir mottatt av en ansatt som beroligende sier: «Da er det klart.» Öde, allerede litt tvilende: «Ja?» Den ansatte: «Nå er jeg spent.» Öde: «Ja, oi, oi, oi.» Han tar opp tidsskriftet, er fornøyd med omslaget, blar gjennom og sier at det ser veldig bra ut. Den ansatte er enig: «Det er utrolig flott, da, om man får lov til å si det sjøl.» Öde: «Det er fantastisk. Dette gikk bra».

Men så, brått fra Öde: «Her har det skjedd en feil. Der kom det. Den der er ikke god. Faen, altså. Det er den ene feilen. Hvordan i huleste har det skjedd?» Den ansatte spør en kollega om prøvetrykk. De blar gjennom en annen kopi, men der er den igjen, den samme feilen – i alle kopiene. Hvordan har vi ikke sett det, spør Öde, og utbryter et «Nei! Æsj! Blæ. Æsj!»

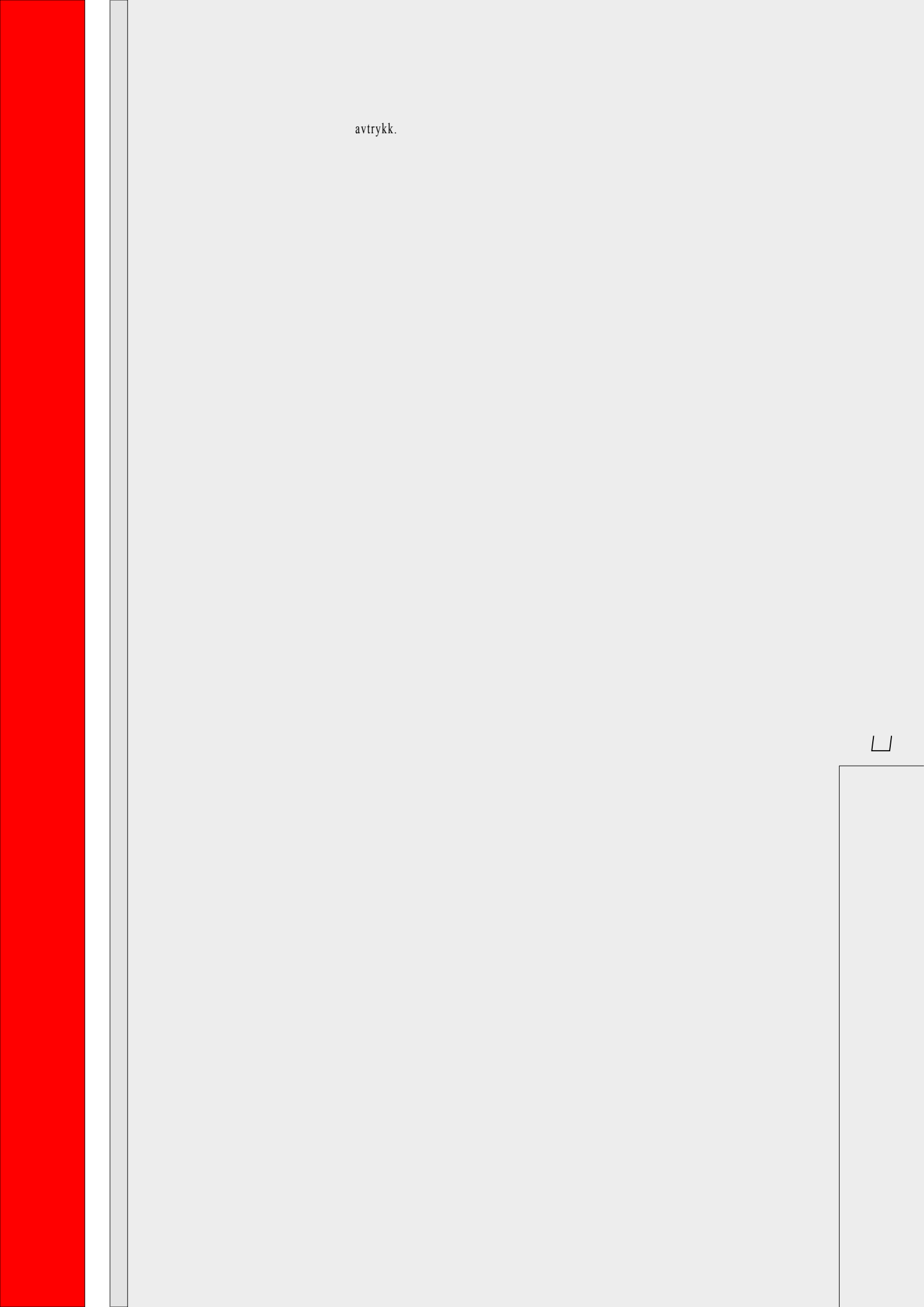
Öde sitter i bilen, ringer sin kollega i tidsskriftet: «Jeg har en dårlig nyhet: på den siden med bildet av Engh har det hoppet opp en kakkerlakk, en svær flate som ødelegger siden. Jeg ser ingen annen løsning enn at vi må få printet den siden på nytt, og så må vi ha en dugnad hvor vi bytter ut den siden på de tusen kopiene.» Öde forteller at han er en kombinasjon av perfeksjonist og en person som er forfulgt av ulykker, en karakterkombinasjon han omtaler som meget uheldig.

Han ankommer familiegården og idet han ser sin bror som også er redaksjonsmedlem i tidsskriftet sier han ikke hei, han sier: «Det er to store feil. Og den ene feilen må vi faktisk rette opp i.» Öde blar gjennom og broren påpeker hvor vakkert det er, men blir avbrutt av Öde: «Se på den kakerlakken der, se på den.» Han spør om broren vet hva som har skjedd her, nei får han til svar, men Öde vet: «Det er selvfølgelig jeg som burde ha rensset opp i dokumentet ditt, men det som har skjedd er at du har vært altfor sjenerøs med rammen du har lagt inn der, lagt den inn veldig tykk, og så når den da har blitt eksportert og gjort om fra spread til pages så har overføringen trodd at den tilhører denne siden, så–», broren bryter inn: «Men du, den var jo utrolig vakker, da, få se på forsiden.» Öde sier at ja, det er bra du er positiv. Broren sier han synes det er en fillesak. Öde: «Nei, det er ikke en fillesak. Vi skal sette oss ned på trykkeriet i morgen og bytte ut den enkeltsiden ... på tusen ... Er du villig til å sette deg ned sammen med oss?» Broren: «Jeg synes ikke det er et problem.» Öde: «Du må være villig til å gjøre det. Det er et kjempeproblem.» Broren avslutter med å si igjen at han synes det ble helt utrolig vakkert.

Et fjerde redaksjonsmedlem, Ödes søster, får se tidsskriftet og tar det begeistret imot, nærmest hyler av glede og sier det er fantastisk, at det er mye bedre enn det forrige. Da må Öde opplyse om at nei, det er det ikke, det er et stort problem i magasinet. Han blar opp og viser frem feilen: «Der. Den boksen har hoppet opp dit. Det er helt krise. Det måtte jo skje, selvfølgelig.» Søstera: «Ja, ja, det er alltid noe sånt.» Hun ser betenkt ut, sier etter hvert at det jo ikke er det verste: «Hvis jeg skal være helt ærlig ... men det kan hende jeg er helt rar, så er det jo ikke den største feilen. Altså ...» Öde: «Det er den største feilen.» Søstera: «Du synes det?» Öde: «Ja.» Søstera: «Det er jo feil, men ...» Öde: «Den er helt opplagt at den ikke hører hjemme der». Søstera: «Jeg er ikke flink på sånt detaljarbeid.» Öde sier videre at men det er broren, så han skulle gjerne hatt med ham, men han vil jo ikke. Søstera spør om det er sånn at broren vil ha magasinet sånn, Öde svarer: «Jeg tror ikke han har tenkt nok over det. For jeg traff ham bare ute, og han var i fysisk arbeid, og når folk er i fysisk arbeid er de unaturlig glade.» Søstera svarer at det er sant.

Til kamera sier søstera at hun setter pris på perfeksjoneringen, hun er glad noen gidder, at Öde er en sånn som gidder.

Redaksjonen inntar trykkeriet en lørdag morgen for å rette opp feilen på side 65. «Her er det. Tusen magasiner som ennå ikke er limfrest. Vi må gå inn i hvert eksemplar og bytte ut den siden.» Broren sier at dette ikke blir lett. Öde: «Hvis jeg ikke hadde ryddet opp i dette hadde konsekvensen vært flere år med skyldfølelse. Det vil du ikke, du vil ikke gå rundt og bære på den skyldfølelsen i mange år. Det gnager på din sjel.» Det ene redaksjonsmedlemmet avslutter med å si at dette magasinet i hvert fall får et menneskelig

avtrykk.

L

avtrykk.

L

Jeg omgir meg med feil, de rammer meg ofte, og jeg tar vare på dem, kan nesten si jeg samler på dem. Det er noe udjevelsk i det, selv om jeg gjør det samme som Titivullis, jeg mener Titivillus, jeg fyller sekken med feil, forårsaker og elter etter dem (her mener jeg leter, ikke elter, og det minner meg på en oppskrift på appelsincones hvor det sto at man skulle ha alle ingrediensene i en bakebolle og kjøre det raskt sammen med ertekrok). Min fascinasjon for feilene må irritere henne. Vi gjør feil og klarer å omfavne dem, hell i uhell, det ble jo litt fint, og så henger vi feiltrykket på veggen med Guds anerkjennelse: vi er feilbarlige. Eller så blir feilen regelen: det ble jo fint, så hva om vi heretter gjør dette på alle sidene. Eller er det Gud jeg irriterer med min fascinasjon for feilene. Når jeg omfavner feilene, legger jeg fra meg viljen om å forbedre meg, å ta det som en lærdom, jeg blir stillestående, om ikke reverserende.

Errata er et format for samling av feil. Det er en liste med rettelser bakerst i boka, noen ganger et løst ark lagt forrest i boka, man vil komme leseren i forkjøp siden man ikke kom Titivillus i forkjøp. Errata er latin for feil i flertall, entall erratum.

Carl Just svinger seg med trykkfeilsdjevlen i boka med samme navn:

LISTE OVER TRYKKFEIL

Trykkfeilsdjevlen har naturligvis ikke kunnet dy seg i denne boken heller. På flere av bokens sider har der innsnoket sig trykkfil:

S. 5: fremtruer. Les: fremturer.

S. 6: skandule. Les: skandale.

S. 13. yndighetsalderen. Les: myndighetsalderen.

S. 13: sagblad. Les: dagblad.

S. 18: arbeidstelt. Les: arbeidsfelt.

Så, på neste side:

RETTELSE

Dessverre er der blitt et par feil også i listen over trykkfeil på foregående side. Der står innsnoket i stedet for innsnuket, sider i stedet for syder og trykkfil i stedet for trækkfeil. Disse feil bedes rettet før boken tas i bruk.

Tabea Nixdorff undersøker i *Fehler lesen* det poetiske potensialet i errata-formatet. Med feiler som noe som mangler, blir errata-listene en utforskning av dette manglende. *Statt* er i stedet for, *lies* er les, *fehlt* er mangler:

vor Mensch fehlt o.

statt Leibes lies Liebes

vor wem fehlt Dir

statt Blüte lies Seele

statt mir lies ihm

statt verbarg lies verbog

statt Zwang lies Zank

statt Wuth lies Muth

statt Frauen-Nahmen lies Frauen-Nehmen

Wie statt Wenn

nach politische fehlt Freiheit

Da jeg bestilte boka følte jeg meg modig, mutig, jeg trodde jeg kunne mer tysk enn det viser seg at jeg kan, og derfor har jeg oversatt hele boka med Google Oversetter. Jeg har lest den med oversettelsen ved siden av originalen, og oppdaget oversettelsens mange feil og mangler. Intenderte feil slukes gjerne av oversettelsesprogrammet, den vil gjøre en god

jobb og gjør automatiske rettelser når den oversetter, beveger seg utenfor sitt arbeidsområde. Rettelsene blir i dette tilfellet feil. Et essay om språk og skrivefeil vil naturligvis ikke la seg oversette slik, det krever en forståelse av språket og dets irrganger og omveier, et menneske behøves! Når jeg oversetter ovennevnte errata blir det interessant, men feil:

før menneske mangler o.
i stedet for kropp les kjærlighet
hvem savner du
i stedet for blomst les soul
i stedet for meg, les ham
i stedet for å skjule løgner bøyd
i stedet for tvang la krangle
i stedet for sinne les mot
i stedet for kvinnenavn les kvinnenavn
Hvordan i stedet for If
politisk mangel på frihet

Leibes/liebes blir kropp/kjærlighet. Frauen-Nahmen/Frauen-Nehmen blir kvinnenavn/kvinnenavn. *Soul* og *if* i stedet for *sjel* og *hvis*, plutselig engelsk, ja og på sjetten linje er *lies* blitt *løgner* og ikke *les*. Den vil skape mening av setningene og *etter politisk mangler frihet* blir *politisk mangel på frihet*. *Vor wem fehlt Dir* er egentlig *før hvem mangler du*, men ble *hvem savner du*. O menneske.

Da jeg printa den oversatte versjonen fikk et av arkene en brett øverst i høyre hjørne, et stort eseløre. På den aktuelle siden er det et skjema over korrekturregn, og hjørnet har brettet seg over før blekket har nådd papiret. På eseløret står det «DIN 16511». DIN står for Deutsches Institut für Normung, det tyske instituttet for standardisering, og tallene er koden for korrekturtegneskjemaet. Når arket har brettet seg over slik, og man så bretter arket ut igjen, får øverste høyre hjørne en hvit trekant, mens baksiden av arket får DIN 16511 øverst i høyre hjørne, speilvendt.

Jeg oppdager eseløret og blir ekstatisk. Det skjedde faktisk! den feilen de refererer til i Pist Protta 82, feil-utgaven. Der er også en brett i høyre øverste hjørne, men bretten har skjedd før papiret er blitt kutta, så bretten er ikke helt en trekant, den er en rektangel. Bretten rammer et bilde av et hus med noen mennesker i hagen i forgrunnen. Under bildet står det: «for hestens negl i øjet». Feilen har først skjedd organisk, altså ikke med vilje, men til denne publikasjonen har de ønsket å reproducere den – noe som viste seg å være både dyrt og komplisert. En glipp er gratis, men å fikse på den eller å reproducere den skal koste, regninga flytter seg etter intensjonen.

Jeg lsurver noe fælt når jeg skriver på tastaru. Tastatuert mitt er riktignok også litt ødelagt, de toppfører seg merkelig. Noen bokstaver blir doble uten at jeg hverken har holdt knappen nede lenge eller trykka spesielt hardt. Andre ganger er den lange knappen for mellomrom sliten, den gidder ikke gi fra seg noe mellomrom når jeg med et trykk ber den om det. Det ser ut som om jeg gjør meg til når jeg skriver denne teksten om feil, at jeg skriver feil med vilje, men i tillegg til tastaturet er min forklaring at jeg ikke har så god koll på touch-metoden, jeg var utâmdoig og skjønnte ikke greia da vi lærte det på datarommet på skolen, jeg tenkte: jeg kan jo allerede skrive på tastatur, jeg gjør det jo hjemme på laptopen. At noen sier at noe skal være mereffektivt er ikke nødvendigvis et så overbevisende argument dersom man må bruke masse tid på å lære seg det effektive når man allerede kan en annen metode som man i det minste ikke tenker er ineffektiv. Touch-metoden har for mange regler og instruksjoner, det krever tålmodighet og konsentrasjon, det er ikke alle forunt. Å skrive på datamaskintastaturet er for meg likevel ganske effektivt, innbiller jeg meg, fordi jeg har blitt så rask på å fikse opp i feilene mine. Skrive, gå tilbake med pilknapp eller mus, så tilbakeknapp eller mellomrom eller bokstav. Feilene er mine, noen er tastaturets, ofte viser vi oss begge to i ett og samme ord. Ofte er bokstavene i feil rekkefølge. Jeg beveger fingrene feil. Til og med når jeg skriver mitt eget navn blir det fort feil, første bokstav kommer først og alltid på riktig plass, mens den nest siste kommer fire eller tre eller to plasser for tidlig. Jeg tenker meg gjennom hele ordet før jeg skriver, jeg ser bokstavene for meg, jeg ser de sistebokstavene mens jeg er i gang med de første. Jeg skriver ofte «jeg». Jeg skriver ofte «j» når jeg skal skrive «jeg». Jeg skriver ofte «j» når jeg skal skrive «j». Noen ganger lar jeg skrivefeilene stå, de forteller at jeg er på farta, jeg rakk ikke se over og rette, men jeg er på vei i rasende fart! Noen ganger er de av komisk karakter, jeg sender dem av gårde og i neste melding retter jeg opp, eller skylder på kilden til feilen, som ofte er mobilens automatiserte korrektur, eller så lar jeg det stå, så mottakeren får gleden av å påpeke det, at her var det en komisk feil; de gjør det ofte ved å bare gjenta den i svaret. Eller blir ofte elelr, og det er rart, l-ene kommer jo etter hverandre, hvorfor går fingeren til e inn mellom l-ene, og mellomrommet blir noen ganger dobbelt, ja samme med e-ene, det er tastaturets skyld. Jeg merker at jeg bruker anførselstegnene inkonsekvent. Jeg kan omfavne slurvfeil, men noen særlige grammatiske regler opptar meg, slike feil vil jeg helst unngå. Slurvfeilene forteller om måten jeg har skrevet på, det vitner om hastverk og kanskje et dårlig tastatur, og ja litt på meg og at jeg er slurvete, mens de grammatiske feilene peker kun på meg og bare meg, i hvert fall er det noe jeg har et større behov for å unngå, eventuelt skjule, i så fall understreke at de er med vilje. Hele utgangspunktet for denne teksten var å ikke rette en eneste ting, men det har jeg altså gjort litt her og der, selv om jeg ikke skulle det, fordi jeg syntes det så ut som om jeg skrev feil med vilje, jeg måtte tone det litt ned. Jeg ville presentere noe helt uredigert, kanskje skulle jeg senere finne på å kalle det en ærlig tekst, men så ble jeg redd for å bli beskyldt for å lyve, gjøre meg til, og slik endte jeg opp med å redigere og dermed lyve, men nå er jeg altså litt ærlig igjen. De doble bokstavene som skyldes tastaturet mitt minner meg om stamming, det meldte seg litt ekstra i forrige setning, som om jeg var nervøs for å bli tatt i løgnen.

Jeg sier altså noe om dette: at det er løgnaktig å rette på feil i en tekst som skal være full av feil, og så: det er noe løgnaktig i å redigere og fjerne spor av feil i en tekst sånn generelt, det er en sminka sannhet. Så da sier jeg vel dette: at feil er en form for ærlighet. En ærlig feil! Jeg svarer da: som om det er et mål i seg selv, å være ærlig. I journalistikken står ærlighet sterkt, det handler om sannheten, der må man være transparent når det kommer til endringer. Det må opplyses om endringer etter publisering, men det gjelder vel ikke skrivefeil, kun faktafeil og nye opplysninger. Men samtidig dette: vi tar mediene mer seriøst om de har et ryddig, plettfritt språk, det er nesten som om skrivefeilene her blir løgnaktige, om man setter et likhetstegn mellom seriøsitet og sannhet. I fiksjonen er det vel friere spilleregler og -rom fordi man ikke først og fremst

søker troverdighet og seriøsitet på samme måte, det finnes andre veier dit. Jeg er enkel og får frysninger når filmplakaten forteller at det er basert på en sann historie, sannheten er sterk, jeg begjærer den. Løgnen etterligner den, jeg begjærer særlig den, nettopp derfor. Jeg kan bli entusiastisk når jeg skjønner at jeg er blitt lurt. En medstudent ber meg definere både løgn og sannhet og ikke bruke mer enn et minutt på det. Jeg prøver: løgn er en variant av sannheten, et alternativ til den, en blanding av fantasi og vilje, mens sannhet er det som er. Heretter kommer jeg til å forsøke å rette skrivefeilene jeg oppdager mens jeg skriver, som tidligere, med mindre noe annet er opplyst.

Han vil bytte sin håpløse bok,
men i bokhandelen treffer han
Ludmilla – Leserinnen –
sammen går de for å ut
forske boken – og hverandre...

Kirsten

Giftekniv:

g, hennes hang til feil og uhell, er etablert. Så er det du, personen i Italo Calvino's *Hvis en reisende en vinternatt* enn av omslaget. Calvino var et navn som ringte noen men navnet hadde en viss tyngde, likevel var det altså denne. Omslaget er gult og noe falmet av sola, særlig t blir mer beige eller kremfarget enn gult, og for hver levende stund 52% gult. Allerede ved første øyekast anerkjennes, og jo mer jeg-et titter, jo flere ser hun. Det første portretten; den er skvist sammen og dratt opp og ned og e, blitt behandlet med vold – eventuelt lek. Hun mener at ikke skal gjøre dette (har hun hørt noe for tretten år dogme?), og i samme stund undret hvorfor det da i det n. På vaskeseddelen finner jeg noen skrivefeil, det er en den ene linja, og et mellomrom på et annet, men det får

vil bytte sin håpløse bok,
i bokhandelen treffer han
lla – Leserinnen – og
n går de for å ut
boken – og hverandre...»

og start- og utgangspunkt er en trykkfeil, en defekt bok. *Hvis en reisende en vinternatt*, men godt inne i historien er lest før. Historien gjentas! Det er en postmodernistisk ikke et litterært grep det er snakk om denne gangen, det etter side 32 følger 17 – så 18 og 19 og så videre helt 17 og så videre. Ja når side 17 dukker opp tredje gang, k vaskeseddelen røper: der møter Du en annen leser, og og hverandre... Ejg-et blar gjennom Italo Calvino's *Hvis* begynner å lese, før hun vet hva denne boka handler om, en er helt bakerst i boka. Hun stusser over det, tenker at i hvert fall et rart grep. Senere, når hun har lest boka, og grep, kjøper hun en annen utgave av boka. Der kommer sier hun: *dette* er feil.

Han	vil	bytte	sin	håpløse	bok,
men	i	bokhandelen	treffer	han	
Ludmilla	-	Leserinnen	-		
sammen	går	de	for	å	ut
forske	boken	-	og		hverandre...

Kirsten

Giftekniv:

g, hennes hang til feil og uhell, er etablert. Så er det du, personen i Italo Calvinos *Hvis en reisende en vinternatt* enn av omslaget. Calvino var et navn som ringte noen men navnet hadde en viss tyngde, likevel var det altså denne. Omslaget er gult og noe falmet av sola, særlig t blir mer beige eller kremfarget enn gult, og for hver livende stund 52% gult. Allerede ved første øyekast anerkjennes, og jo mer jeg-et titter, jo flere ser hun. Det første pografien; den er skvist sammen og dratt opp og ned og e, blitt behandlet med vold – eventuelt lek. Hun mener an ikke skal gjøre dette (har hun hørt noe for tretten år dogme?), og i samme stund undret hvorfor det da i det n. På vaskeseddelen finner jeg noen skrivefeil, det er en den ene linja, og et mellomrom på et annet, men det får

vil bytte sin håpløse bok,
i bokhandelen treffer han
lla – Leserinnen – og
n går de for å ut
boken – og hverandre...»

og start- og utgangspunkt er en trykkfeil, en defekt bok. *Hvis en reisende en vinternatt*, men godt inne i historien er lest før. Historien gjentas! Det er en postmodernistisk ikke et litterært grep det er snakk om denne gangen, det etter side 32 følger 17 – så 18 og 19 og så videre helt 17 og så videre. Ja når side 17 dukker opp tredje gang, k vaskeseddelen røper: der møter Du en annen leser, og og hverandre... Ejg-et blar gjennom Italo Calvinos *Hvis* begynner å lese, før hun vet hva denne boka handler om, en er helt bakerst i boka. Hun stusser over det, tenker at i hvert fall et rart grep. Senere, når hun har lest boka, og grep, kjøper hun en annen utgave av boka. Der kommer sier hun: *dette* er feil.

Han vil bytte sin håpløse bok,

men i bokhandelen treffer han

Ludmilla – Leserinnen –

sammen går de for å ut

forske boken – og hverandre...

Kirsten

Giftekniv:

g, hennes hang til feil og uhell, er etablert. Så er det du, personen i Italo Calvinos *Hvis en reisende en vinternatt* enn av omslaget. Calvino var et navn som ringte noen men navnet hadde en viss tyngde, likevel var det altså denne. Omslaget er gult og noe falmet av sola, særlig t blir mer beige eller kremfarget enn gult, og for hver livende stund 52% gult. Allerede ved første øyekast anerkjennes, og jo mer jeg-et titter, jo flere ser hun. Det første pografien; den er skvist sammen og dratt opp og ned og e, blitt behandlet med vold – eventuelt lek. Hun mener an ikke skal gjøre dette (har hun hørt noe for tretten år dogme?), og i samme stund undret hvorfor det da i det n. På vaskeseddelen finner jeg noen skrivefeil, det er en den ene linja, og et mellomrom på et annet, men det får

vil bytte sin håpløse bok,
i bokhandelen treffer han
lla – Leserinnen – og
n går de for å ut
boken – og hverandre...»

og start- og utgangspunkt er en trykkfeil, en defekt bok. *Hvis en reisende en vinternatt*, men godt inne i historien er lest før. Historien gjentas! Det er en postmodernistisk ikke et litterært grep det er snakk om denne gangen, det etter side 32 følger 17 – så 18 og 19 og så videre helt 17 og så videre. Ja når side 17 dukker opp tredje gang, k vaskeseddelen røper: der møter Du en annen leser, og og hverandre... Ejg-et blar gjennom Italo Calvinos *Hvis* begynner å lese, før hun vet hva denne boka handler om, en er helt bakerst i boka. Hun stusser over det, tenker at i hvert fall et rart grep. Senere, når hun har lest boka, og grep, kjøper hun en annen utgave av boka. Der kommer sier hun: *dette* er feil.

Han	vil	bytte	sin	håpløse	bok,
men	i	bokhandelen	treffer	han	
Ludmilla	-	Leserinnen	-		
sammen	går	de	for	å	ut
forske	boken	-	og		hverandre...

Kirsten

Giftekniv:

g, hennes hang til feil og uhell, er etablert. Så er det du, personen i Italo Calvinos *Hvis en reisende en vinternatt* enn av omslaget. Calvino var et navn som ringte noen men navnet hadde en viss tyngde, likevel var det altså enne. Omslaget er gult og noe falmet av sola, særlig t blir mer beige eller kremfarget enn gult, og for hver ivende stund 52% gult. Allerede ved første øyekast aner ytes, og jo mer jeg-et titter, jo flere ser hun. Det første pografien; den er skvist sammen og dratt opp og ned og e, blitt behandlet med vold – eventuelt lek. Hun mener an ikke skal gjøre dette (har hun hørt noe for tretten år dogme?), og i samme stund undret hvorfor det da i det u. På vaskeseddelen finner ejg noen skrivefeil, det er en den ene linja, og et mellomrom på et annet, men det får

vil bytte sin håpløse bok,
bokhandelen treffer han
lla – Leserinnen – og
n går de for å ut
boken – og hverandre...»

og start- og utgangspunkt er en trykkfeil, en defekt bok. *Hvis en reisende en vinternatt*, men godt inne i historien r lest før. Historien gjentas! Det er en postmodernistisk ikke et litterært grep det er snakk om denne gangen, det etter side 32 følger 17 – så 18 og 19 og så videre helt 17 og så videre. Ja når side 17 dukker opp tredje gang, k vaskeseddelen røper: der møter Du en annen leser, og og hverandre... Ejg-et blar gjennom Italo Calvinos *Hvis* begynner å lese, før hun vet hva denne boka handler om, en er helt bakerst i boka. Hun stusser over det, tenker at hvert fall et rart grep. Senere, når hun har lest boka, og grep, kjøper hun en annen utgave av boka. Der kommer sier hun: *dette* er feil.

Han	vil	bytte	sin	håpløse	bok,
men	i	bokhandelen	treffer	han	
Ludmilla	-	Leserinnen	-		
sammen	går	de	for	å	ut
forske	boken	-	og		hverandre...

Kirsten

Giftekniv:

g, hennes hang til feil og uhell, er etablert. Så er det du, personen i Italo Calvinos *Hvis en reisende en vinternatt* enn av omslaget. Calvino var et navn som ringte noen men navnet hadde en viss tyngde, likevel var det altså enne. Omslaget er gult og noe falmet av sola, særlig t blir mer beige eller kremfarget enn gult, og for hver ivende stund 52% gult. Allerede ved første øyekast aner ytes, og jo mer jeg-et titter, jo flere ser hun. Det første pografien; den er skvist sammen og dratt opp og ned og e, blitt behandlet med vold – eventuelt lek. Hun mener an ikke skal gjøre dette (har hun hørt noe for tretten år dogme?), og i samme stund undret hvorfor det da i det n. På vaskeseddelen finner ejg noen skrivefeil, det er en den ene linja, og et mellomrom på et annet, men det får

vil bytte sin håpløse bok,
i bokhandelen treffer han
lla – Leserinnen – og
n går de for å ut
boken – og hverandre...»

og start- og utgangspunkt er en trykkfeil, en defekt bok. *Hvis en reisende en vinternatt*, men godt inne i historien r lest før. Historien gjentas! Det er en postmodernistisk ikke et litterært grep det er snakk om denne gangen, det etter side 32 følger 17 – så 18 og 19 og så videre helt 17 og så videre. Ja når side 17 dukker opp tredje gang, k vaskeseddelen røper: der møter Du en annen leser, og og hverandre... Ejg-et blar gjennom Italo Calvinos *Hvis* begynner å lese, før hun vet hva denne boka handler om, en er helt bakerst i boka. Hun stusser over det, tenker at i hvert fall et rart grep. Senere, når hun har lest boka, og grep, kjøper hun en annen utgave av boka. Der kommer sier hun: *dette* er feil.

Han vil bytte sin håpløse bok,

men i bokhandelen treffer han

Ludmilla – Leserinnen –

sammen går de for å ut

forske boken – og hverandre...

Kirsten   Giftekniv:

g, hennes hang til feil og uhell, er etablert. Så er det du, personen i Italo Calvinos *Hvis en reisende en vinternatt* enn av omslaget. Calvino var et navn som ringte noen men navnet hadde en viss tyngde, likevel var det altså enne. Omslaget er gult og noe falmet av sola, særlig t blir mer beige eller kremfarget enn gult, og for hver ivende stund 52% gult. Allerede ved første øyekast aner ytes, og jo mer jeg-et titter, jo flere ser hun. Det første pografien; den er skvist sammen og dratt opp og ned og e, blitt behandlet med vold – eventuelt lek. Hun mener an ikke skal gjøre dette (har hun hørt noe for tretten år dogme?), og i samme stund undret hvorfor det da i det n. På vaskeseddelen finner ejg noen skrivefeil, det er en den ene linja, og et mellomrom på et annet, men det får

vil bytte sin håpløse bok,

i bokhandelen treffer han

lla – Leserinnen – og

n går de for å ut

boken – og hverandre...»

og start- og utgangspunkt er en trykkfeil, en defekt bok. *Hvis en reisende en vinternatt*, men godt inne i historien r lest før. Historien gjentas! Det er en postmodernistisk ikke et litterært grep det er snakk om denne gangen, det etter side 32 følger 17 – så 18 og 19 og så videre helt 17 og så videre. Ja når side 17 dukker opp tredje gang, k vaskeseddelen røper: der møter Du en annen leser, og og hverandre... Ejg-et blar gjennom Italo Calvinos *Hvis* begynner å lese, før hun vet hva denne boka handler om, en er helt bakerst i boka. Hun stusser over det, tenker at i hvert fall et rart grep. Senere, når hun har lest boka, og grep, kjøper hun en annen utgave av boka. Der kommer sier hun: *dette* er feil.

Jeg-et, ejg, og alle hennes feilsteg, hennes hang til feil og uhell, er etablert. Så er det du, altså Du, Leseren. Du er hovedpersonen i Italo Calvino's *Hvis en reisende en vinternatt* (1979). Jeg-et kjøpte den på grunn av omslaget. Calvino var et navn som ringte noen bjeller, usikkert akkurat hvilke, men navnet hadde en viss tyngde, likevel var det altså bokas omslag som overbeviste henne. Omslaget er gult og noe falmet av sola, særlig bokryggen som sakte men sikkert blir mer beige eller kremfarget enn gult, og for hver solskinsdag nærmere hvitt. I skrivende stund 52% gult. Allerede ved første øyekast aner hun at det er mange regler som brytes, og jo mer jeg-et titter, jo flere ser hun. Det første jeg ser, og som tiltaler meg, er typografien; den er skvist sammen og dratt opp og ned og bort og fram, de er breie og smale, blitt behandlet med vold – eventuelt lek. Hun mener bestemt å ha fått beskjed om at man ikke skal gjøre dette (har hun hørt noe for tretten år siden og ukritisk gjort det til et dogme?), og i samme stund undret hvorfor det da i det hele tatt er en mulighet i Indesign. På vaskeseddelen finner ejg noen skrivefeil, det er en bindestrek som har forsvunnet på den ene linja, og et mellomrom på et annet, men det får Du finne selv:

«Han vil bytte sin håpløse bok,
men i bokhandelen treffer han
Ludmilla – Leserinnen – og
sammen går de for å ut
forske boken – og hverandre...»

Du befinner deg i et eventyr hvis start- og utgangspunkt er en trykkfeil, en defekt bok. Du har begynt på Italo Calvino's *Hvis en reisende en vinternatt*, men godt inne i historien oppdager du at du leser noe du har lest før. Historien gjentas! Det er en postmodernistisk bok du befinner deg i, men det er ikke et litterært grep det er snakk om denne gangen, det er en god gammeldags trykkfeil: etter side 32 følger 17 – så 18 og 19 og så videre helt til den kommer til 32 igjen, og så 17 og så videre. Ja når side 17 dukker opp tredje gang, beiner du ned til bokhandelen, slik vaskeseddelen røper: der møter Du en annen leser, og sammen ut forsker dere boken – og hverandre... Ejg-et blar gjennom Italo Calvino's *Hvis en reisende en vinternatt* før hun begynner å lese, før hun vet hva denne boka handler om, og oppdager at innholdsfortegnelsen er helt bakerst i boka. Hun stusser over det, tenker at om det ikke er en trykkfeil er det i hvert fall et rart grep. Senere, når hun har lest boka, og vet at dette var et godt og riktig grep, kjøper hun en annen utgave av boka. Der kommer innholdsfortegnelsen først, og da sier hun: *dette* er feil.

Ejg leser *Peronnik the Fool* av George Moore, satt i blysats av Nancy Cunard. Hun publiserte den på sitt eget forlag og publiseringshus The Hours Press i 1928, det var forlagets første utgave. På nett selges en utgave som viser seg å ha tilhørt hennes mor, Lady Maud (Emerald) Cunard, og i bokas sider dukker det opp korrektur i margene: mange tegnsettingsendringer, noen forslag til endring av ord, og ett sted forslag om legge til fem nye ord. Det ejg ser er en god gammeldags trykkfeil: etter side 33 følger 43, deretter 35.

Jane Grabhorns første grunnsetning av totalt tre i *A typographic Discourse for the Distaff Side of Printing* lyder:

1 / Do not hyphenate your words. This is not because the effect thus achieved is novel and thereby striking in appearance, but because of the beautiful logic of such procedure. Consider these things, ladies, and allow those qualities so peculiar to the female / courage, imaginativeness, adaptability, & the will to experiment / oh give them their head and let the results be caustic, spangled pages of type shot thru the heavens of paper and ink.

Do not like mimicking memory / doped moppets chanting 'i before e except after c' waste precious hours syllabizing and wrinkling your pretty little brows. Now that the first shock is over do you not read this with normal ease? (allright, allright, but Gutenberg himself could not have gotten that question mark on the end of that line). A summary of this important tenet now follows in simple jingle form for the youngsters:

Either rape your words with
out shame or abash /
for a hyphen is at best an emasculated
dash /
Or a lionhearted printer you had better
And let the letters fall according to
their destiny.

^

ut

Jeg snubler over Victoria & Alferd Museum på en nettside som samler på samlinger. «A not-for-profit institution founded by Prune Victoria and Ingalil Alferd. The collection is based on personal curiosity, an interest for mistakes and tautological anomalies.» Jeg aner at tittelen spiller på noe jeg har hørt før, ja det er Victoria and Albert Museum i London, oppkalt etter dronning Victoria og hennes gemal prins Albert. Når man søker opp Victoria & Alferd Museum, foreslår Google at det er Victoria and Albert Museum man leter etter. Søker man opp navnene på de som har startet denne lille institusjonen med interesse for feil, Prune Victoria og Ingalil Alferd, så får man opp henholdsvis lilla plommer og ingenting annet enn nettopp denne lille institusjonen. Jeg skjønner at noen sitter og ler i kulissene her, det viser seg å være grafisk design-kollektivet Åbåke. Dette opplegget, samle på feil og lyve og lure folk, det minner meg om noen.

Å samle på feil er en naturlig forlengelse av å være en utøver i et visuelt fag som befatter seg med printere. De menneskeskapte maskinene har det med å gjøre ting vanskelige, og grafiske designere utvikler gjerne med tid både tålmodighet og teknisk kunnskap om disse maskinene.

Jeg henter en gratis printer på Finn, vel vitende om at det må være noe galt med den, selv om det ikke er opplyst om. At den fungerer er nemlig heller ikke presisert. Så fort jeg kobler den til og skruer den på, blir jeg møtt av en rød skjerm med teksten «An error has occurred.» Jeg søker opp feilkoden og følger instruksene i en Youtube-video. Printerhodet skal tas ut og skylles i rennende vann. Vannet skal først kokes og så helles over printerhodet som skal ligge på et kjøkkenpapir og suge til seg det resterende blekket som siver ut. Målet er å få rensa printerhodet, ofte ligger feilen i noe rusk, skylling kan derfor være løsningen fremfor å bruke flere hundre kroner på et nytt printerhode. Jeg lar printerhodet tørke, og mange ganger setter jeg på nytt printerhodet inn, igjen og igjen, for å få den til å fungere. Fungere bare så vidt er nok! Jeg håper jo til og med på svakt blekk og striper og mangler og feil, så lenge feilen kan synes på andre måter enn på displayskjermen. En printa, skriftlig feilmelding hadde også vært ideelt. Jeg leser igjen: «Note: Installation Precautions: 1. Before installing the printhead, wipe off the liquid protectant from the chip. Because if the protective liquid is not cleaned, it will cause installation errors. 2. If the print head has been cleaned and an error is reported during the installation, please try turning off and restarting the printer. Please try again and again until the installation is successful.» Jeg har prøvd again and again, men ingenting får jeg ut av den, helt til jeg innser at *noe* har jeg faktisk fått ut av den. I alt det våte kjøkkenpapiret som ligger i søppelkassa mi er det masse blekk. For hver vannskvulp har jeg brettet papiret én gang, og vannet har sammen med blekket fått virke mellom lagene, så når jeg bretter dem ut og tørker dem er de blitt små bilder, som kaleidoskoper, gjennom en slags papirsnøfnugglogikk, magien i å brette den ut.

Apropos vann I: de finner ofte sin vei inn til uhellene, de forårsaker dem, eller jeg forårsaker dem, men de er middelet som ødelegger tegningene, datamaskinen, bøkene. Men er det ikke snakk om teknologi, kan det være hell i uhell, blekket på tegningen
gjorde noe.

Apropos vann II: Marguerite Duras om en håndens glipp, eller skrivemarens vilje: «Jeg skrev en side nå nylig, hvor jeg snakker om fuktigheten i parken, parkens sildring av vann, osv. Og så leste jeg teksten igjen, og da så jeg at jeg hadde brukt flertall. Jeg hadde skrevet: fuktighetene i parken. Selv om jeg hadde tenkt fuktigheten i parken. Selvfølgelig lot jeg det stå i flertall. Det var en håndens glipp. Men det stemte så mye bedre med mangfoldet i parken, de forskjellige slags parkene i den, å snakke om fuktighetene, det er jordens fuktighet, trærnes fuktighet, fruktenes, vannets, luftens, osv., de er i flertall ...»

Apropos vann III: Brev fra G. A. Bürger til sin forlegger, 22. august 1778: «Ve, ve, ve! Akk og ve! Endelig, endelig, kjære Dietrich, har jeg mistet tålmodigheten med hensyn til trykkfeilene! Så sant jeg lever skulde jeg ville gi den uslingen av en korrekturleser adskillige ørefiker og dertil spytte ham midt i ansiktet. Gode Gud, hvordan har du på hele den vide jord vært istand til å lete frem et slikt fe, et slikt generalfe som denne korrekturleseren er? Meget har jeg sett av trykkfeil, men dette er det værste jeg har vært ute for. Det kan bare være et fe over alle fe som ikke kan se en feil som den på side 74: *Das Wasser rinnt immer berg an* (vannet renner alltid oppover berget). O, du stut over alle stuter! Renner vannet *alltid* oppover berget? *Aldri, aldri, aldri* renner vannet oppover berget! Tenk om jeg virkelig skulde ha skrevet noe slikt, hvilket forøvrig ikke *kan* skje, så burde du selv ha så mye forstand i din skalle at du begriper at det skulde stå aldri! Kort og godt. Jeg må nu statuere et eksempel en gang for alle, så at dere endelig kan lære å bruke øinene og vettet. Hvis dette ark ikke øieblikkelig makuleres og et nytt, som er rettet, blir trykt, kommer jeg aldri i mitt liv til å levere en eneste linje manuskript mere. Og hermed punktum.»

Apropos vann IV: Elver i typografi, når mellomrommene mellom ordene danner åpne, hvite rom eller striper som renner nedover mellom linjene, det hvite mønsteret som sildrer (vandrer) mellom de svarte ordene.

Dette er en samling av feil, dette er sekken min. Jeg tenker på Ursula K. Le Guin og bæreposeteorien hennes, hun skriver om heltefortellingene vi har befattet oss med opp gjennom tidene som har fremmet spydet og våpenet som menneskets viktigste redskap, men at egentlig er det beholderen, kurven, posen, sekken som fortjener denne plassen, det er den de fleste av oss har brukt: vi er sankere, ikke jegere. Jeg legger for et øyeblikk ned obelus, spydet som spidder usannheter, og tar frem sekken, i Titivillus' ånd skal den fylles med feil.

Jeg holder i en av sekkens to hanker, Le Guin holder den andre og resonnerer videre: det er ikke de lineære (helte)fortellingene som er de mest menneskelige. Hun utfordrer måten vi forteller historier på og oppfordrer oss til å tenke på dem som en bærepose, i sankingens ånd, hulter til bulter-tankegangen, og jeg tenker med det at jeg får la kaoset i dette kapittelet råde, for jeg har sagt det noen ganger allerede: feil er det menneskeligste Du kan gjøre og jeg er nettopp på jakt etter dette. Jeg har to hender, og med det er jeg visst både sanker og jeger: jeg er Titivillus og korrekturleseren.

Fire måter å avslutte denne teksten på:

1) Sitere Marguerite Duras om begynnelser:

«Jeg vet ikke hva folk begynner med. Når de begynner med en historie, da blir jeg skeptisk, en hel fortelling, fiks ferdig, ja, allerede før de begynner å skrive, med begynnelse, midte, slutt, og vendepunkter, det tror jeg ikke på; jeg vet aldri helt hvor jeg skal; hvis jeg visste det, ville jeg ikke skrevet, for når det er ferdig, er det ferdig; jeg forstår ikke hvordan man kan skrive en fortelling som allerede er utforsket, oppgjort, oversiktlig, ja, det forekommer meg usigelig trist, nærmest som noe fattigslig utpint ... eller ... det dreier seg i hvert fall ikke om samme form for skriving. Jeg tar sikkert feil her et eller annet sted.»

2) Herme etter Dag Solstads avslutning i *Roman 1987*, hvor han lister opp fire forskjellige måter å avslutte historien på.

3) Ja, altså slik som dette.

4) Jeg kunne droppet hele dette avsnittet og avsluttet med det forrige, det fungerte egentlig, men jeg velger likevel å avslutte med en oppfordring til en errata i neste opplag, i Marguerite Duras' ord:

Jeg tar sikkert feil her et sted,

n n h o l d

25.....Dag Solstad ber Klassekampen
«erklære dobbeltsida onsdag 23. oktober, sidene 26 og 27, for døde
og maktesløse.»

28.....Det gjaldt artikkelen der boka
Tredje, og siste, roman om Bjørn Hansen ble korrekturlest.

30.....På side 30 i Svein Jarvolls
Ustadighet har det oppstått en rynke i papiret som peker
rett på ordet «champagneflaske». Boka skal være en gave til en
30-årsdag og rynken utløser et ekstra kjøp.

.....Rynkens avtrykk på neste side
peker på ordet «lysstråle», noe den også ser ut som.

32.....I Italo Calvino's *Hvis en
reisende en vinternatt* støter Du på en feil: etter side 32 kommer 17
igjen.

17.....og så 18, 19, 20 osv.

32 .....På side 32 i *Å skrive av*
Marguerite Duras, står det fuktigheten i entall, ikke fuktighetene.

43.....I The Hours Press' utgave
av Geroge Moores *Peronnik The Fool* har Nancy Cunard vært en
slepphendt setter på side 34 og satt tallene i feil rekkefølge: plutselig
er vi allerede på side 43.

34.....1) I Cunard og The Fools' ånd
går vi tilbake til side 34 her. Og 2) I boka *En bok om Grünerløkken,
Rodeløkken og Sagene* har Titivillus satt kloa i side 43 og endret
folkeskolen til folkes-

kloen.

55.....I *En bok om Grünerløkken,
Rodeløkken og Sagene* har Titivillus igjen herjet, denne gangen på
side 55, og plassert et gamle hjem på adressa til en dansesal.

65.....Trykkfeil i beste sendetid:
i NRK-serien om familien Nerdrum får en trykkfeil i magasinet
Sivilisasjonen grundig gjennomgå. Det gjelder en hvit, avlang boks
ytterst til høyre på side 65.

74.....«Vannet renner alltid oppover
berget», står det på side 74 i en av G. A. Børgers utgivelser. Frustrert
og rasende på setteren skriver han til sin forlegger: «Aldri, aldri, aldri
renner vannet oppover berget!»

81.....Pist Protta nr. 82: «Ved en fejl-
tagelse er vi kommet til at give det nye Pist Protta et forkert nummer,
hvorved vi har sprunget nummer 81 over, så PP81 indtil videre ikke
findes.»

X.....På baksiden av den norske over-
settelsen av László Krasznahorkai's *Satantango* har Titivillus slått til
i og ved djevelens navn: «Irimiás, som alle trodde var død, men som
kan være en profet, eller hemmelig agent, eller djevelen selv, dukker
opp *fwra* intet og begynner å manipulere livene til dem som er igjen
i bygda.»

Leseliste: nevnt, sitert, lest, sett og hatt i
tankene, inspirasjonskilder og research

Fehler lesen – Korrektur als Textproduktion (2019), Tabea Nixdorff
Fra bly til bytes (1997), Oslo Grafiske Fagforening
Hvis en reisende en vinternatt (1979), Italo Calvino
Pist Protta 82, Space Poetry
*Natural Enemies of Books: A Messy History of Women in Printing and
Typography* (2019), red. Sara Kaaman, Maryam Fanni, Matilda Flodmark
Delprøve i språklige ferdigheter (2018), Alejandro Zambra
Index Cards (2020), Moyra Davey
I Am Sitting in a Room (2011), Brian Dillon
Writings (1991), Agnes Martin
Stedene. En samtale med Marguerite Duras (2016), Marguerite Duras og
Michelle Porte
The Crystal Goblet, or Printing Should Be Invisible (1932), Beatrice Warde
The Rules of Typography According to Crackpots Experts (1993), Jeffery Keedy
Er vårt språk avskaffet? (1940), Arnulf Øverland
The Carrier Bag Theory of Fiction (1986), Ursula K. Le Guin
Cent mille milliards de poèmes (1961), Raymond Queneau
La disparition (1969), Georges Perec
Diagrammatic Writing (2022), Johanna Drucker
Tredje, og siste, roman om Bjørn Hansen (2019), Dag Solstad
Roman 1987 (1987), Dag Solstad
Trykksakboken: skrift, trykkmetoder, klisjéer, bokbinderarbeid, papir (1943),
Max Richard Kirste (ved feil omtalt som Trykksaksboken på side ~~xxxx~~)
Trykkfeilsdjevelen (1943), Carl Just
Beslaglagte og supprimerte bøker vedrørende Norge (1960), Arthur Thuesen
Satantango (1985), László Krasznahorkai
Peronnik the Fool (1928), George Moore, satt av Nancy Cunard
/
Film: *The Rules for Everything* (2011), Kim Hiorthøy
Forelesning: *Doing the wrong thing for the right reasons*, Ott Kagovere,
(typographytheorypractice.xyz)
TV: *Familien Nerdrum*
Lureri: Victoria & Alferd Museum, Åbåke
Sang: *Når himmelen faller ned* (1998), Anne Grete Preus
/
og helt sikkert mer,

Skrevet og
formgitt av
Saralinn Hembre
Singstad

Satt i 9,5 pkt
70% skvist
Times New
Roman

På 160 g kopi-
papir og 60 g
kalkerpapir
og annet papir
jeg hadde for
hånden

Opplag på
omtrent 6,

Veiledet
av Lotte
Grønneberg

Masterprosjekt
i grafisk design
og illustrasjon
ved
Kunsthøgskolen
i Oslo

2025

Takk

til Lotte
Grønneberg for
gode samtaler og
råd, for evnen til å på
magisk vis rydde opp i
hodet mitt så jeg klarer å
tenke klart, og for opp-
løftende og inspirerende
veiledning hele veien

til Theodor Barth for
alltid interessante
samtaler, innspill og
grundig lesing

til Noah og Torjus for
tilbakemeldinger
på teksten under-
veis (det eksterne
støtteapparatet som stadig
forsikra meg om at jeg
ikke var *helt* på viddene)

til Younes Bekkali for
hjelp med printing da
Titivillus herja som
verst i innspurten, og
for fleksibilitet (jeg fikk
printe på altfor tykt papir
i den skjøre printeren)

til klassen min: Leni,
Per, Kainat, Thea,
Oona og Ragne
(det trofaste
støtteapparatet i
klasserommet)

Skrevet og
formgitt av
Saralinn Hembre
Singstad

Satt i 9,5 pkt
70% skvist
Times New
Roman

På 160 g kopi-
papir og 60 g
kalkerpapir
og annet papir
jeg hadde for
hånden

Opplag på
omtrent 6,

Veiledet
av Lotte
Grønneberg

Masterprosjekt
i grafisk deisgn
og illustrasjon
ved
Kunsthøgskolen
i Oslo

2025

